

és a prófétákra nem hallgatnak, akkor annak sem fognak hinni, aki a halottak közül föltámad. De bár ne lenne igazam.

POSZLER GYÖRGY
esztéta,
irodalomtörténész

Aljosa Hagymája

Tudom, olvastam. Legalábbis azt hiszem, jól emlékszem. Az ember — természeténél fogva — nyitott a transzcendenciára. A transzcendencia — természeténél fogva — megnyilatkozik az embernek. Nos, úgy vélem, nyitott vagyok a transzcendenciára. De a transzcendencia közvetlen, földi-emberi megnyilatkozásaival — mindeddig — nem találkoztam. Az evangéliumban és vallástörténetben — természetesen igen. Az életemben és tapasztalatomban — valóban — nem. Lehetséges azonban, hogy Hegel alapigazsága e szempontból is végiggondolandó. Amit — némi aforisztikus leegyszerűsítéssel — így szoktak emlegetni. Aki értelmesen néz a világra, arra a világ is értelmesen néz vissza. Átkölthető így? Aki a transzcendencia óhajával néz a világra, arra a világ is a transzcendencia valóságával néz vissza? Nem tudom. Nagy emberrel, néhányal találkoztam. De „csak”? emberi, evilági nagyságot éreztem. Hogy önmaguk minőségét képviselik. Nem valami ezen túli és felüli erőt. Bennem lehet a hiba. Nem a transzcendencia nem nyilatkozott meg, hanem én nem vettem észre. Mert nem néztem határozottabban a transzcendencia óhajával, ezért nem találkoztam világosabban a transzcendencia valóságával. De találkoztam nem közvetlenül, ám közvetetten a transzcendencia megnyilvánulásával. Közvetetten, azaz nem az életben, hanem az irodalomban. Csakhogy — gyermekem lélek vagyok — nekem az irodalom élet. Valahogy közvetlenül vagyok az irodalomban megszólított.

Ehhez ide kell idéznem Füst Milánt. E közvetlen megszólított-ságot, legalábbis ennek elméleti-költői igazolását tőle tanultam. A költészet nagy emberi teremtményeit élő alakokként kezelte. Szerette és gyűlölte, megismerte és nem ismerte meg Őket. Főként Shakespeare és Tolsztoj esetében. A gyötrődően töprengő dán királyfiról valahogy így: én minden e földön valaha is élt ember közül a legjobban ezt a Hamletet szeretem. Anna Karenina őszintén életszerető bátyjáról valahogy így: biztosan megismerném ha szembe jönne velem az utcán; ó, Sztjiva, mondanám, ó, Sztjiva — és megölelném. Nem tagadom, így valahogy vagyok én is.

Az irodalomban pedig — mondtam már — találkoztam a transzcendencia megsejtetésével. Az emberi, evilági nagysággal, amiben megnyilatkozik valami ezen túli és felüli erő. Egészen elmentéses égtájokról vett példákban: Shaw Szent Johannájával és Dosztojevszkij Miskin hercegével. De az első váratlan csodáiban

erősen éreztem valami elméleti példázatjellegét. De a második Jézus-inkarnációjában erősen éreztem valami szellemi megszállottságot. Ezért beszélnék most a legföldibbről és legtermészetesebb-ről, Dosztojevszkij Aljosa Karamazovjáról.

Nem megszállott rajongó vagy fanatikus misztikus. Egészséges kamasz és pirospszósgás legény. Vidám is és szereti az életet. A vidáman szeretetteljes életet. Nem paradoxon: ezért megy kolostorba. Mert megutálta a világi élet hitványságát — sokat tapasztalt belőle. Mert kívánja a szeretettől megszentelt életet — sokat remél tőle. Ezáltal szabadítja meg szeretteit a gonosztól. Nem megmagyarázhatatlan csodával, hanem kézzelfogható emberséggel. Valahogy mindig ott van, ahol el kell űzni a gonoszt. Nem ördögűző látomás vezeti oda, inkább beleérző segítőkészség. Megcsókolja Ivant, miután elmondta gyötrelmes poémáját a nagy inkvizítort. Amikor van a sátánnal viaskodik, hirtelen dörömböl az ablakon. Grusenyka küzdelmében pedig odanyújtja ama példázatbeli egy szál hagymát.

A nagy inkvizitor poémája és a sátánnal folytatott vita valahogy összefügg. Mindkettő Ivan meghasadt énjének, énje rosszabbik felének kivételése. Gyötrelmes harc az önmarcangoló inkvizítorral és az önironikus sátánnal — önmaga tagadó és kételkedő énjének spekulatíván romboló érveivel. A 16. században Sevillában megjelenik Jézus. Önkéntes hitet hirdet, szabad, sorsdöntő választást bűn és erény között. A nagy inkvizitor Őt is máglyára akarja küldeni. Mert nem önkéntes hit kell és sorsdöntő választás, hanem szigorú törvény és fenyegető megtorlás. Ivan szobájában este megjelenik a sátán. Az Isten trónfosztását fejtegeti és az emberi kevélység önistenítő aktusát. A szenvedő kételkedő vitatkozik és hisz is neki. Mert nem emberi alázat kell és megváltó testvériség, hanem szilárd magabiztosság és kizárólagos gög. Mindent szabad — vélheti Ivan. Mert tagadja az inkvizitor zsarnoki törvényét, mert oszítja a sátán kétes kételyét. De Aljosa megcsókolja az inkvizítort történetének végén, dörömböl a sátán látogatásának közepén. Ezzel űzi el a gonoszt. Hiszen az inkvizitor csak rosszabb énjének szellemi kivételése, a sátán csak rosszabb énjének gyötrelmes lidércálma. Igaz, Aljosa nem váltotta meg bátyját. De lehetőséget adott az önmegváltó lelki tisztázásra.

Az elcsábított és megalázott Grusenyka pedig választhat bosszú és megbocsátás, gyűlölet és szeretet között. Ő meséli az egy szál hagyma példázatát. A gonosz öregasszony egyszer tett jót életében. A koldusnak adott egy szál hagymát. Órangyala ezért nyújt be neki a pokol tavába egy szál hagymát. Kihúzná vele a szenvedésből. De a gonosz öregasszony a többi belekapaszkodót eltaszítja. És a dulakodásban az egy szál hagyma elszakad. Megvolt a megváltás lehetősége, megmaradt a bűnhődés valósága. Aljosa bizonyítja neki: igazi énje nem a bosszú és gyűlölet, hanem a megbocsátás és szeretet. Megváltottál — mondja Gru-

senyka. Csak egy szál hagymát nyújtottam — válaszolja Aljosa. Vagyis megmutatta az önmegváltás lehetőségét.

Sokan mennek körülöttem végleg el. Ezért jut Aljosa hagymája mostanában eszembe. Saját tagadását és kételyét, bosszúját és megbocsátását, gyűlöletét és szeretetét mindenki maga tudja. Aljosa senkit meg nem válthat. De az érdemeseknek nyújthat egy szál hagymát. Nem tudom, érdemes vagyok-e. De tudom, szükségem lenne rá.

És Füst Milánra is gondolok. Biztosan megismerném Aljosát, ha szembe jönne velem az utcán; ó, Aljosa, mondanám, ó, Aljosa — és megölelném.

Útjukon csillag világít!

SZOKOLAY SÁNDOR
zeneszerző

Meditáció az Adventi-várározásról és a Világmegváltó születésének karácsonyi-örömről

A címadó sorokat Nagy Gáspár költő *Három királyok* című verséből kölcsönöztem, mert a jövődölések és prófécíák jeleket is adnak. Ezek víziókkal és látomásokkal is járhatnak. Saját fejemmel nem próbáltam megfejteni őket. De hiszem létüket, mert Isten csodákra képes. Nemcsak meteorológiai előrejelzések vannak... A prófécíák isteni előrejelzések, sőt ígéretek is! Ahogy mondják: Beteljesült az Írás! Pontosan ezért hiszek az adventi várákozás misztériumában is. A pásztorok és bölcsek joggal követték a Betlehemi Csillag vezérlő-útját.

A Szent Írás Igéit mindenek zsinórmértékének érzem. Nekem a lélekfaggató költészet, a szentségekkel foglalkozó poétika, az éppen olyan, mint az Ige-magyarázat. Körüljárva megvilágítja azt. Elmélkedés meditációs vizsgálódással. Nekem a bibliai hang: a szó értelmes, megszólítóképesége. Az értékmérő-szavak: Igazak, és a magyarban legtöbbször szépek is. Mert a moralításra érzékeny adottságunk kétségtelen. Gazdag és szépséges anyanyelvünk: fénytadó, vakító-fényességre-képes, és megvilágosító erővel rendelkezik. Ez a szellemi-, lelki- és hit-igényű emberek isteni adománya. A hit hallásból van. Így a szó és a zene is. Ahogy a tudományban a tételes bizonyítás hitelesít — szerintem —, a hitben és a művészetben: több az érzékeltetés. Mert távol tartja a képtelkedést. A nem látott dolgok felőli bizonyosság nem igényel „bizonyítást”: mert a bizonyosság maga a hit. Talán elég, ha az Írás tamási-kételkedésére utalok ezzel kapcsolatban.

Én hitből élő jelenségnek érzem a lelkiismeretet is. Mert az ma-